

УДК 341.4

Г. Л. Чигрина
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансових розслідувань
Університету державної фіскальної служби України

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ЕЛЕКТРОННОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Використання сучасних цифрових технологій і засобів не лише на судових стадіях, а й під час досудового розслідування кримінальних правопорушень – це якісно нова організація кримінального провадження, яка забезпечить реалізацію активної, наступальної стратегії в боротьбі з правопорушеннями, корупцією, організованою злочинністю [1].

21 лютого 2018 р. на брифінгу Генеральний прокурор України Ю. Луценко заявив, що одним із ключових завдань, які необхідно виконати в 2018 р., є запуск системи електронного документообігу та створення електронного кримінального провадження. Він зазначив: «У кінці минулого року ми закупили необхідне обладнання. Уже прийнято в дослідну експлуатацію в Генпрокуратурі, прокуратурі Автономної Республіки Крим систему електронного документообігу, яка триватиме до кінця року, після цього буде прийнята як готова система для поширення на всю систему прокуратури. До кінця цього року електронна система документообігу має припинити радянські звички паперового валу. Контакт між працівниками та виконанням відповідних доручень має скоротитися, і це можна зробити завдяки електронній формі. Так, важливо з'єднати наш Єдиний реєстр досудових розслідувань з електронною базою судів (можливо, і Міністерства внутрішніх справ України) та забезпечити електронне кримінальне провадження» [8].

Поставлене завдання – реальне та нагальне з огляду на те, що сучасні цифрові технології й засоби дають змогу виконувати значну кількість завдань за дуже короткі проміжки часу, створюючи своєрідну копію фізичного світу, та повністю замінити громіздкі (багатомні) кримінальні провадження (кримінальні справи), сформовані на паперових носіях, їх електронними аналогами. Особливо актуально це під час розслідування злочинів у сфері економіки, оподаткування та інших видів злочинів, коли проведення процесуальних дій пов'язане з необхідністю збирання значної кількості документів та інших об'єктів матеріального світу як джерел доказів.

Міжнародний досвід боротьби зі злочинністю свідчить про те, що використання в кримінальному процесі цифрових технологій і засобів дає змогу не тільки спростити процес збирання доказів та

оформлення процесуальних та інших документів, а й значно прискорити розслідування та відмовитися від паперу як носія інформації, пов'язаної з розслідуванням злочинів.

Наприклад, Великобританія, окремі американські штати, Швеція, Австрія, Нідерланди, Саудівська Аравія, Фінляндія, Данія, Південна Корея, Сінгапур, Чеська Республіка, Естонія, Федеративна Республіка Німеччина та інші країни вже мають досвід ведення кримінального процесу в електронній формі та використання електронних кримінальних проваджень (кримінальних справ). Молдова й Казахстан приєдналися до цієї спільноти в 2017 р.

В Україні, згідно із чинним Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України), запроваджена автоматизована система документообігу суду (ст. 35 КПК України) [4]. Порядок функціонування зазначеної системи, зокрема видачі вироків, ухвал суду й виконавчих документів, передачі справ до електронного архіву, зберігання текстів вироків, ухвал суду та інших процесуальних документів, надання інформації фізичним і юридичним особам, підготовки статистичних даних, визначається Положенням про автоматизовану систему документообігу суду, затвердженим Радою суддів України за погодженням із Державною судовою адміністрацією України (далі – Положення) [5].

Автоматизована система документообігу суду забезпечує такі процеси:

1) об'єктивний і неупереджений розподіл матеріалів кримінального провадження між суддями з додержанням принципів черговості та однакової кількості проваджень для кожного судді (п. 1 ч. 1 ст. 35 КПК України) [4]. Вважаємо, що введення аналогічного розподілу кримінальних проваджень на стадії досудового розслідування злочинів також сприяло б додержанню принципів збалансованості навантаження на слідчого (детектива, прокурора), водночас стимулюючи їх до підвищення професійної майстерності та забезпечуючи природний відбір кадрів працівників слідства й прокуратури;

2) надання фізичним і юридичним особам інформації про стан розгляду матеріалів кримінального провадження в порядку, передбаченому КПК України (п. 3 ч. 1 ст. 35 КПК України) [4]. На нашу думку, на стадії досудового розсліду-

вання злочинів автоматизація процесу надання заінтересованим учасникам кримінального провадження інформації про перебіг розслідування не лише сприяла б якості слідства, здійсненню розслідування в розумні строки, а й забезпечувала б охорону прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження;

3) централізоване зберігання текстів вироків, ухвал та інших процесуальних документів (п. 4 ч. 1 ст. 35 КПК України) [4]. Як показує неофіційне спілкування з прокурорами та слідчими, на стадії досудового розслідування злочинів, на жаль, мають місце непоодинокі випадки «підміни» окремих процесуальних документів і речових доказів. Централізоване зберігання процесуальних та інших документів у кримінальному провадженні (клопотань, протоколів процесуальних дій, описів вилучених речей і документів тощо) забезпечить їх оригінальність, дасть змогу контролювати послідовність дій учасників кримінального провадження під час досудового розслідування злочинів та строки їх вчинення.

Крім наведеного, автоматизована система документообігу суду забезпечує підготовку статистичних даних (п. 5 ч. 1 ст. 35 КПК України) [4], реєстрацію вхідної й вихідної кореспонденції та етапів її руху (п. 6 ч. 1 ст. 35 КПК України) [4], видачу вироків, ухвал суду та виконавчих документів на підставі наявних у системі даних (п. 7 ч. 1 ст. 35 КПК України) [4], передачу матеріалів до електронного архіву (п. 8 ч. 1 ст. 35 КПК України) [4]. З огляду на завантаженість слідчих (детективів, прокурорів) роботою, пов'язаною з підготовкою та проведенням процесуальних дій на стадії досудового розслідування злочинів, доцільно максимально автоматизувати документообіг у кримінальному провадженні.

На користь запровадження автоматизованої системи документообігу та використання інших сучасних технологій під час досудового розслідування злочинів свідчить також те, що в судах матеріали кримінального провадження, скарги, заяви, клопотання та інші передбачені законом процесуальні документи, що подаються до суду й можуть бути предметом судового розгляду, у порядку їх надходження підлягають обов'язковій реєстрації в автоматизованій системі документообігу суду, яка здійснюється працівниками апарату відповідного суду, *у день надходження таких матеріалів*. До автоматизованої системи документообігу суду в обов'язковому порядку вносяться дата надходження матеріалів, скарги, клопотання, заяви або іншого процесуального документа, прізвище особи, стосовно якої подані документи, та їх суть, прізвище (найменування) особи (органу), від якої (якого) надійшли документи, прізвище працівника апарату суду, який здійснив реєстрацію, інформація про рух судових доку-

ментів, дані про суддю, який здійснював судове провадження, та інші дані, передбачені Положенням (ч. 2 ст. 35 КПК України) [4; 5]. Як ми вже зазначали, аналогічний підхід до реєстрації матеріалів кримінального провадження (клопотань, постанов тощо) на стадії досудового розслідування злочинів дасть змогу контролювати строки розслідування і якість роботи слідчого (детектива, прокурора), наприклад, шляхом аналізу направлених прокурору (слідчому судді) клопотань, строки їх розгляду прокурором (слідчим суддею), іншої інформації про рух процесуальних та інших документів у кримінальному провадженні, законність і своєчасність прийняття будь-яких рішень у кримінальному провадженні.

На вимогу часу, з огляду на міжнародний досвід ведення кримінального процесу в електронній формі та використання електронних кримінальних проваджень (кримінальних справ), зміни до ст. 35 «Автоматизована система документообігу суду» КПК України будуть внесені з дня початку функціонування *Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи* (п. 2 § 2 розділу 4) [4; 6].

Передбачається, що Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система є більш захищеною та досконалою, ніж існуюча автоматизована система документообігу суду.

Так, Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система здатна забезпечити участь учасників судового процесу в судовому засіданні в режимі відеоконференції [6], що також було б актуальним на стадії досудового розслідування злочинів. На сьогодні чинний КПК України *формально* містить окремі положення щодо проведення дистанційного досудового розслідування. Так, допит осіб, впізнання осіб чи речей під час досудового розслідування можуть бути проведені в режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування (ч. 1 ст. 232 КПК України) [4]). Однак, як показує спілкування з працівниками практичних підрозділів, *фактично* складно здійснювати процесуальні дії в режимі відеоконференції з причини відсутності належного технічного забезпечення.

Крім того, Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою під час реєстрації відповідних матеріалів, скарги, клопотання, заяви чи іншого процесуального документа відбувається визначення судді (запасного судді, слідчого судді, а в разі колегіального розгляду – судді-доповідача для розгляду конкретного провадження) за принципом випадковості та в хронологічному порядку з урахуванням спеціалізації й рівномірного навантаження для кожного судді [6]. Урахування спеціалізації та забезпечення рівномірного навантаження на кожного слідчого (детектива, прокурора) – запорука якості досудового розслідування та здійснення його в розумні строки, а тому

також є актуальним на стадії досудового розслідування злочинів.

Після визначення судді (запасного судді, слідчого судді) або судді-доповідача для конкретного судового провадження не допускається внесення змін до реєстраційних даних щодо цього провадження, а також видалення цих даних із Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, що передбачено також функціонуючою автоматизованою системою документообігу суду (ч. 3 ст. 35 КПК України) [4; 6]. На нашу думку, така здатність зазначеної системи ускладнюватиме «ручне» керування досудовим розслідуванням та зводитиме до мінімуму корупційні дії керівництва органів прокуратури й слідства під час досудового розслідування злочинів.

Зауважимо, що до початку функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи [6] в Україні на базі прокуратури Київської області за підтримки Консультативної місії Європейського Союзу та з урахуванням досвіду Чеської Республіки розроблено Концепцію щодо онлайн електронного наглядового провадження. Згідно із цим документом електронна система управління провадженням базуватиметься на існуючому Єдиному реєстрі досудових розслідувань. Створена система не лише буде оцифровувати фізичну документацію, а й даватиме змогу миттєво обмінюватися файлами та електронними версіями файлів (процесуальних та інших документів) між слідчим і прокурором, прокурором та слідчим суддею, а також слідчим (прокурором) та іншими учасниками кримінального провадження. При цьому кожен учасник кримінального провадження отримає окремі рівні доступу та права на ознайомлення зі змістом та/або створення (редагування) матеріалів кримінального провадження (кримінальної справи).

Крім того, сучасні цифрові технології та засоби фактично дають можливість створювати всі наявні в кримінальному провадженні види процесуальних та інших документів за допомогою *цифрового паперу*¹, який є основою для створення будь-яких *рукописних цифрових документів* за допомогою

цифрової ручки. Цифровий папір з успіхом може стати заміником звичайного паперу для документів, які традиційно складають у кримінальному провадженні на паперових носіях. Оснащення прокурорів і слідчих (детективів) таким пристроєм, як *Digital Paper*, дасть змогу зручно керувати процесом збирання й використання доказів не лише під час проведення процесуальних дій у кабінеті слідчого (детектива, прокурора), а й під час огляду місця вчинення злочину, виявлення слідів злочину, знаходження документів та інших речових доказів за місцем реєстрації (проживання) та роботи підозрюваних осіб тощо. Складений в електронній формі протокол допиту може бути підписаний цифровою ручкою як допитуваною особою (її перекладачем, адвокатом (захисником) – за наявності), так і самим слідчим (детективом, прокурором). Протокол обшуку, протокол огляду місця події та інші процесуальні документи, складені за результатами проведення процесуальних дій, також можуть бути підписані всіма учасниками процесуальної дії на місці їх оформлення.

Щоб отримати дозвіл на проведення обшуку та/або тимчасового доступу до речей та/або документів, слідчому буде досить скласти клопотання в електронній формі, додати до нього електронні копії необхідних для обґрунтування клопотання документів, підписати це клопотання за допомогою електронного цифрового підпису та відправити для погодження прокурору, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, після чого аналогічним чином підписане прокурором клопотання з додатками буде надіслане слідчому судді. Ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення процесуальної дії (відмову в наданні такого дозволу) в електронній формі миттєво буде направлена слідчому (прокурору).

Цілісність процесуального документа, складеного в електронній формі, а також підписувача (автора) будь-якого процесуального документа в кримінальному провадженні можна встановити за електронним цифровим підписом. Електронний підпис – це дані в електронній формі, які до-

¹Цифровий папір – це справжня знахідка для тих, хто має справу з величезною кількістю документів, книг, текстових файлів, нотаток. Часи, коли все писалось й виправлялося від руки, уже давно пройшли. *Digital Paper* від компанії «Sony» – це пристрій, який призначений для зручного управління своїми записами. За його допомогою можна як створювати нові електронні документи, так і завантажувати відскановані документи, написані від руки. Основні можливості *Digital Paper*:

1) робота з документами в одному з найбільш поширених форматів – PDF. Причому завдяки широкому екрану відпадає необхідність постійного переміщення потрібного фрагмента в межі дисплея – видно відразу всю сторінку, можна розрізнити навіть невеликий шрифт без шкоди для зору;

2) створювати замітки й документи на цифровому аркуші можна за допомогою стилуса. Варто лише уявити, що в руках звичайний аркуш паперу та ручка, і працювати з ними так, як звично. Однак якщо зроблено помилку, то не потрібно брати новий аркуш, необхідно просто виправити все прямо в документі без єдиних помарок. Носити із собою цілі папки з великою кількістю аркушів також не доведеться – можна зберігати тисячі документів в одному невеликому, проте дуже емному пристрої;

3) за допомогою бездротового доступу до Wi-Fi та USB-порту можна ділитися документами й нотатками зі своїми колегами та друзями;

4) завдяки потужній батареї пристрій може працювати без перерви до 3 тижнів [7].

даються до інших електронних даних або логічно з ними пов'язані та призначені для ідентифікації підписувача цих даних [2]. Електронний цифровий підпис – вид електронного підпису, отриманого за результатами криптографічного перетворення набору електронних даних, який додається до цього набору або логічно з ним поєднується та дає змогу підтвердити його цілісність та ідентифікувати підписувача (автора). Електронний цифровий підпис накладається за допомогою особистого ключа та перевіряється за допомогою відкритого ключа [2].

З огляду на викладене в кримінальному провадженні будь-який процесуальний документ в електронній формі можна вважати документованими даними (інформацією), яка підписується, а слідчого (детектива, прокурора, слідчого суддю) та інших учасників кримінального провадження – підписувачами, тобто особами, які підписують цей документ, використовуючи особистий електронний цифровий підпис. При цьому слідчий (детектив, прокурор, слідчий суддя) та інші учасники кримінального провадження повинні мати виключно надійні засоби електронного цифрового підпису, які вони будуть накладати на кожний складений в електронній формі (підписаний) процесуальний та/або інший документ. Електронний цифровий підпис слідчого (детектива, прокурора, слідчого судді) та іншого учасника кримінального провадження може бути перевірений за допомогою відкритого ключа, що даватиме змогу за потреби встановити автора та/або підписувача процесуального та/або іншого документа. З метою забезпечення таємниці слідства процесуальні та/або інші документи, підписані особистими цифровими підписами слідчого (детектива, прокурора, слідчого судді) та інших учасників кримінального провадження, разом з іншими матеріалами кримінального провадження (кримінальної справи) повинні зберігатися на виключно захищених носіях [3].

У разі, коли згідно з вимогами КПК України необхідно засвідчити печаткою справжність підпису на документах і відповідність копій документів оригіналам, а також із метою забезпечення цілісності електронних даних та ідентифікації установи як підписувача (автора) виданих документів в електронній формі, здійснення інформаційного обміну з іншими правоохоронними органами та юридичними особами установа (правоохоронний орган, орган прокуратури, суд тощо) застосовує спеціально призначений для таких цілей електронний цифровий підпис [1].

Отже, організація досудового розслідування злочинів із використанням сучасних цифрових технологій і засобів сприятиме реалізації завдань кримінального провадження в розумні строки.

Література

1. Про Концепцію Національної програми інформатизації: Закон України від 10 січня 2002 р. № 2919-III (зі змінами та доповненнями) / Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/75/98-вр> (дата звернення: 20.11.2018).
2. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22 травня 2003 р. № 852-IV (зі змінами та доповненнями) / Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/852-15> (дата звернення: 20.11.2018).
3. Про затвердження Порядку застосування електронного цифрового підпису органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями державної форми власності: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2004 р. № 1452 (зі змінами й доповненнями) / Кабінет Міністрів України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1452-2004-п> (дата звернення: 20.11.2018).
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI (зі змінами та доповненнями) / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 20.11.2018).
5. Щодо Положення про автоматизовану систему документообігу суду: Рішення Ради суддів України від 26 листопада 2010 р. № 30 (зі змінами й доповненнями) / Рада суддів України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr030414-10> (дата звернення: 20.11.2018).
6. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 3 жовтня 2017 р. № 2147-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147%D0%B0-19#n96> (дата звернення: 20.11.2018).
7. Цифровая бумага. URL: <https://dengodel.com/biznes-idei/technologies/125-cifrovaya-bumaga.html> (дата звернення: 20.11.2018).
8. Цього року має бути запущено систему електронного кримінального провадження, – Ю. Луценко. URL: <https://prm.ua/lutsenko-pro-zaprovadzhennya-elektronnogo-kriminalnogo-provadzhennya/> (дата звернення: 20.11.2018).

Анотація

Чигрина Г. Л. Перспективи запровадження міжнародного досвіду електронного кримінального провадження в Україні. – Стаття.

Метою дослідження є вдосконалення змісту та форми здійснення процесуальної діяльності шляхом запровадження єдиної автоматизованої системи документообігу на всіх стадіях кримінального провадження (електронної кримінальної справи).

Ключові слова: електронне кримінальне провадження, документ, документообіг, збирання доказів.

Аннотация

Чигрина Г. Л. Перспективы внедрения международного опыта электронного уголовного производства в Украине. – Статья.

Целью исследования является совершенствование содержания и формы осуществления процессуальной деятельности путем внедрения единой автоматизированной системы документооборота на всех стадиях уголовного производства (электронного уголовного дела).

Ключевые слова: электронное уголовное производство, документ, документооборот, собирание доказательств.

Summary

Chyhryna H. L. Perspectives of introducing international experience of electronic criminal procedure in Ukraine. – Article.

The objective of the research is to improve the content and form of the implementation of procedural activities through the introduction of a single automated document management system at all stages of criminal procedure (electronic criminal case).

Key words: electronic criminal procedure, document, document circulation, collecting evidence.